

ROVANIEMEN NAISEN JA MIEHEN KANSALLISPUKU

Naisen puvun on koonnut v. 1953 maisteri Tyyni Vahter ja akvarellin on maalannut Alli Touri. Tosin jo aikaisemmin oli yksityistä käsityökoulua Rovaniemellä pitänyt Lydia Aurén koonnut Rovaniemen naisen puvun. Sen hameen mallina oli Yliruokasen talosta löytynyt jo hevosen loimena ollut hamekangas. Raitahametta täydennettiin valkoisella puserolla ja ruudullisella huivilla, joka kiinnitettiin hevosenkenkäsolkjella.

Rovaniemen Kalevalaisten Naisten johtokunta ryhtyi puheenjohtajansa Viola Kuoksa-Waven johdolla virallistamaan Rovaniemen pukua helmikuussa vuonna 1950 yhdessä museoviraston kanssa. Museovirastosta ei Yliruokasen hamemallia löytynyt, sen sijaan sieltä löytyi 1700-luvulla Rovaniemellä eläneen emäntä Susanna Junkkaran hamekangasta. Myllärin talon perunkirjoista löytyi lisäksi Susanna-emännän vaateluetelo. Tällä hetkellä käytössä olevan Rovaniemen puvun hamekangas on saatu aikaan yhdistämällä näiden kahden hameen raitoja ja värejä. Muut puvun osat ovat Susanna Junkkaran vaateluetelon mukaiset.

Miehen puvun ovat suunnitelleet Tyyni Vahter ja professori Toini-Inkeri Kaukonen. Alkuperäiset piirrookset teki taiteilija Alli Touri v. 1960. Puvun lähtökohtana ovat olleet rovaniemeläiset ja niiden puuttuessa pohjoispohjalaiset museoesineet ja pukuhistorialliset tiedot.

Naisen puvun tarkistustyötä on tehnyt 1980-luvulla Rovaniemen Kalevalaiset naiset ry:n silloinen puheenjohtaja, kotiteollisuusopettaja Annikki Tenkama. Rovaniemen Kalevalaiset Naiset omistavat naisen ja miehen kansallispukujen alkuperäiset ohjeet ja esimerkiksi miehen takin ohjeita ei ole tiettävästi muualta saatavissa. Takkia ei ole koskaan valmistettu, vaikka se kuuluu pukukokonaisuuteen.

NAISEN PUKU

Tyttöjen päähineenä on kaksi sinistä hiusrajaan solmittua silkkinauhaa. Aikuisten naisten päähineenä on tykkimyssy, jonka malli on Rovaniemeltä (KM 3926). Koppa on päällystetty kermanvärisellä silkillä ja se on koristeltu ketjupistoin kirkkaan sinisellä silkkilangalla, hopealangalla ja paljeteilla. Koppaosa on kookas ja siinä on voimakkaan herttamainen etureuna. Tykki (KM 2878) on saatu talteen Pohjanmaalta. Pitsi muodostuu kasviaihein kirjoitusta tyllistä ja sitä reunustavasta polvekekuviolisesta neulotusta pitsistä.

Paita on yksinkertainen, pellavasta tai puolipellavasta valmistettu. Siinä on pieni kaksinkertainen pystykaulus ja olkalaput, jotka on koristeltu tikkauksella. Edessä on päärmereunainen halkio, joka suljetaan paljinsolkjella. Puhkonaisin lehtiriipuksin koristellun paljinsoljen malli on saatu Inarista (KM 4135:58). Koillismaan naisen kansallispukuun kuuluu samanlainen solki, sen muoto on vain hiukan soikeampi.

Liivi on tummansinistä verkkaa ja se on vuoritettu valkaisemattomalla pellavapalttinalla. Liivi on malliltaan vartaloa myötäilevä, muotoa antavat takakappaleen saumoissa olevat pienet körttilaskokset. Liivin kiinnittiminä ovat Kaamasesta noin v. 1900 Kansallismuseoon tulleet lappalaismalliset hakaset (KM.4135:74).

Hamekangas on kuderaitainen ja kudottu ripsin tapaan. Raidoituksen lähtökohtana on Rovaniemeltä taltioidun kansanomaisen hameen (A 8474) mukainen raidoitus. Alkuperäinen ruskea pääväri muutettiin siniseksi perunkirjatietojen ja toisen rovaniemeläisen, Yliruokasen suvun vanhan hameen mukaan. Hame laskostetaan edestä molempiin suuntiin lähteville laskoksille, jolloin keskelle eteen muodostuu lautalaskos ja keskelle taakse vastalaskos. Halkio sijoittuu lautalaskoksen pohjaan eteen jääden esiliinan alle piiloon.

Esiliina on valkoista, ohutta, harsomaista puuvillapalttinaa, jossa on pujoteltuja kuvioita. Malli on saatu alatorniolaisesta mustasta esiliinasta (KM A 6761). Solmiamisnauhat ommellaan samasta kankaasta. Solmiamisnauhat eivät jää puettaessa näkyviin, vaan nauhanpäät työnnetään hameen vyötärönkaitaleen alle piiloon.

Taskun keskikaistaksi valitaan jokin hamekankaan raidoista, sivukappaleet valmistetaan liiviverasta. Taskua ja taskun suuta reunustaa poimittu pirtanauha. Tasku kiinnitetään samanlaiseen pirtanauhaan mitä on käytetty reunustuksissa. Malli on saatu rovaniemeläisestä pirtanauhapaulasta. Taskun malli on peräisin Sotkamosta (KM 8160:2). Tasku sijoittuu vasemmalle kupeelle ja pirtanauhan päät jäävät näkyviin takana.

Vaskinen emännänavain koukkuineen valmistetaan Turtolasta tallennetun esikuvan mukaan (KM A 8144). Avainkoukku kiinnitetään hameen vyötärölle oikealle kupeelle.

Sukat voivat olla valkoiset puuvillasukat. Puvun kanssa voidaan käyttää mustia nauhakenkiä, solkikenkiä tai avokkaita tai luonnonvärisiä lipokkaita.

MIEHEN PUKU

Kesäpäähineeksi soveltuu kovitettu lippalakki (KM A: 5101:Lemi) tai kiilamyssy. Lippalakki on 1800-luvun lopussa käytetyn lakin mallinen. Lippalakki on kuvattu Suur-lin miehen puvun yhteydessä. Kiilamyssy valmistetaan joko sinisestä tai harmaasta villakankaasta ja kaitaleet punaisesta verasta. Samantyyppinen kiilamyssy myös Koillismaan miehen kansallispukuun. Talvipäähineeksi soveltuu karvalakki (KM A: 3059, Ylikiiminki), joka on valmistettu koiran, nädän, hillerin tai ahmannahkasta.

Paidan malli on saatu sotkamolaisesta kauluksellisesta miesten paidasta (KM A 6771). Se edustaa pohjoispohjanmaalaista miesten juhla- ja kirkkopaitatyyppejä. Paidassa on napitettava etuhalkio ja pystykaulus. Kaulus voidaan pitää joko pystyssä tai alas käännettynä. Napeiksi soveltuvat luu-, tina- tai vaskinapit.

Kaulahuivin esikuvana ovat olleet pohjalaiset historialliset pukukuvat. Huivi on vinoon leikattua mustaa tai punaista silkkikangasta ja sen reunoissa on kapea päärme. Kangaskaitaleen pituus on 100 cm ja leveys 10-12 cm. Huivi kiedotaan kaulan ympärille ja päät solmitaan teen, näin se tukee paidan kaulusta.

Vyön malli on saatu Kansallismuseossa olevasta paltamolaisesta vaskilappakoristeisesta nahkavyöstä (KM n:o 694). Vyössä on koristeellinen solki. Sitä käytetään pohjalaisten miesten voiden tapaan hieman vyötärön alapuolella. Vyöhön ripustettavan puukon esikuvana on ollut Kemistä löydetty puukko (KM A:8593:131).

Liivi on puna-musta-sini raitaista villatoimikasta. Mustan värin tulee olla luonnon mustaa. Raidoituksen malli on saatu kotiteollisuusopettaja Kaisa Alaruikan Fredrika Wetterhoffin Kotiteollisuusopiston kansanomaisten kankaiden kokoelmiin toimittamasta Rovaniemeltä löytyneestä näytteestä (L IV nro 433). Liivin esikuvana on pohjoispohjanmaalainen miesten liivi (KM A:4308, Tynävä).

Pukuun voidaan valmistaa myös takki. Sen mallin lähtökohtana on Rovaniemeltä 1800-luvun lopulta peräisin oleva musta miehen verkatakki, joka on talletettuna Kansallismuseon kokoelmiin (KM A:8475). Se on saatu museoon v. 1915. Takki voidaan valmistaa harmaasta lievästi vanutetusta sarkamaisesta toimikkaasta, joka on joko täys- tai puolivillaa tai tummansinisestä verkamaisesta kankaasta. Mikäli pukuun on valmistettu harmaat sarkahousut, voidaan sen kanssa käyttää myös tummansinistä takkia. Alkuperäinen takki on pitkäkö ja helmasta hiukan kellotettu, mutta varsinkin sarkatakki voidaan valmistaa lyhyempänä. Sininen verkatakki on reunustettu sinisellä villaisella reunanauhalla ja sen hihansuissa on samalla villanauhalla reunustettu halkio.

Sarkatakkiin ei reunanauhaa laiteta ja sen hihansuu valmistetaan suoraksi ilman leikattua halkiota. Takissa on kaksirivinen napitus ja napit voivat olla joko metalliset tai takkikankaalla päällystetyt.

Housujen lähtökohtana ovat ns. peltihousut (KM A:6780, Sotkamo), joita löytyy Kansallismuseon kokoelmista mm. Pohjois-Pohjanmaalta tallennettuna. Niitä on käytetty 1800-luvulla. Housuihin on lisätty sivutaskut ja ne voidaan valmistaa myös sivusaumallisina. Lahkeet voivat olla joko suorat tai paulanauhoilla sidotut, jolloin lahkeen suuhun voidaan valmistaa käytännöllinen halkio. Housujen materiaalivaihtoehdot ovat samat kuin takin.

Talvella käytetään harmaita tai luonnonmustia kotikutoisia villasukkia. Kesällä voidaan käyttää myös valkoisia sukia. Jalkineiksi soveltuvat värjäämättömät, nilkkaan sidottavat ruojukset (KM A: 3038, Tornio), lipposet (KM A:3037, li), paulanauhapieksut tai tavalliset pieksut. Vaihtoehtoisesti käyvät myös mustat nauhakengät.

Pieksukenkien yhteydessä housujen lahkeet kootaan paulanauhalla nilkkaan. Nauha voi olla joko palmikko- tai pirtanauha. Mallit on saatu Rovaniemeltä Fredrika Wetterhoffin Kotiteollisuusopiston kokoelmiin taltioiduista malleista (nro 461 Maija Mäntyniemi, Mäenalanen; nro 462 Pasman ämmi, Mäkiruikka, Jaatila; nro 463 Anna Lappalainen, Jaatila.).

Maria Keskipoikela, TaM, KteO

Lisätietoja: Lapin TAITO LAPPI - Lapin käsi- ja taideteollisuus ry (016 346 950)

Lähteet

Helmi Vuorelma Oy. Rovaniemen miehen kansallispuvun kaavat ja valmistusohjeet. 1953.

Helmi Vuorelma Oy. Rovaniemen miehen kansallispuvun kaavat ja valmistusohjeet. 1960.

Kaukonen, Toini- Inkeri. Muistio Rovaniemen seudun miesten kansallispuvusta. 1960.

Kaukonen, Toini-Inkeri. Suomalaiset kansanpuvut ja kansallispuvut. Wsoy. Porvoo 1985.

Lehikoinen, Leena-Liisa ja Kurula, Mervi. Kansallispuvukuja Suomesta. Kustannusyhtiö Ajatus. Helsinki 2004.

Tenkama, Annikki. Artikkelit Kalevala -nimisessä julkaisussa. Rovaniemen Kalevalaiset naiset.1985.

Tenkama, Annikki. Rovaniemen naisen kansallispuvun ohjeita. 1982.

Vahter, Tyyni. Rovaniemen naisen puku. Suomen kansallismuseon kansatieteen osasto. 1953.